

Тюріна О. В., к.ю.н., доцент,
Національна академія внутрішніх справ, м. Київ, Україна

ПРАВОСВІДОМІСТЬ ТА ПРАВОВА СИСТЕМА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ

Порівняльне правознавство пізнає право через відповідні юридичні конструкції, їх співставлення між собою, і тим самим дає можливість вивести певні причинно-наслідкові зв'язки як між правовими явищами, так і між правовими та іншими соціальним явищами, їх співвідношення та взаємодію. Порівняльно-правові дослідження різних правових систем показують, що в рамках кожної з них сформований відповідний рівень правової свідомості її суб'єктів. Тому аналіз проблеми співвідношення правосвідомості з природою правової системи пов'язаний як з уявленням про право як соціальне явище, так й з особливостями функціонування правових систем, що сприятиме поглибленню порівняльно-правових досліджень, зокрема в аспекті дослідження юридичної карти світу.

Значну увагу дослідженню правосвідомості приділяли відомі теоретики права Л. Петражицький, М. Рейснер, І. Фарбер, О. Лукашова, Е. Назаренко та інші. Дослідженню феномену правової системи присвячено чимало робіт вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема М.Й. Байтіна, Х. Бехруза, О.В. Зайчука, В.В. Лазарева, Л.А. Луць, А.В. Малько, М.М. Марченко, Ю.М. Оборотова, Н.М. Оніщенко, П.М. Рабіновича, О.Ф. Скакун, В.М. Синюкова, О.Д. Тихомирова, Ю.О. Тихомирова, Р.О. Халфіна, Є.О. Харитонova та ін.

Нарівні з цим, є наукова та методологічна можливість саме в рамках порівняльного правознавства на основі теоретичного узагальнення концептуаль-

них підходів теорії і філософії права розвивати відповідні порівняльно-правові наукові дослідження, що й визначає відповідну мету даних тез, яка полягає у привертанні уваги наукової громадськості та фахівців юридичної сфери щодо актуальності, наукової і практичної значущості вказаних юридичних досліджень. Правова система як складне і динамічне явище є соціально детермінованою різноманітними чинниками як матеріального, так й духовного характеру, і в той же час виступає стабілізуючим чинником суспільного життя, що знаходить свій фактичний вимір у правовому житті як предметних формах буття людини і суспільства, їх ставленні до права, сфері здійснення права. Функціонування правової системи відбувається у правовому середовищі, що визначається як здійснення всієї сукупності форм і змісту дійсного права у просторовому, часовому вимірах та соціальному русі [1, С. 30]. Саме в межах правового простору право реалізує своє основне призначення – регулювання суспільних відносин, що фактично здійснюється через правотворчість, специфіка якої обумовлена особливостями державної організації певного суспільства, що має відповідну соціальну структуру, власний генезис формування та розвитку, територіально-географічні умови функціонування, певний рівень економічних потреб, культурні особливості тощо, і результатом та формою вираження якої є форми (джерела) права як зовнішній вираз змісту правових норм, що відповідають потребам правового регулювання, і формуються в атмосфері відповідного світогляду, що має певну історичну періодизацію і знаходить свій предметний вимір у правосвідомості.

Правосвідомість, як відомо – це сукупність уявлень, поглядів, переконань, оцінок, настроїв і емоційного ставлення людей до права та державно-правових явищ. Правосвідомість характеризує соціальну практику як емпіричну діяльність, у процесі якої виражається суб'єктивне ставлення людей до чинного права, уявлення про свої права та обов'язки, про справедливість і несправедливість норм права, про сутність і принципи правової організації суспільства, почуття, настрої, емоції пов'язані з оцінкою існуючого правового режиму. Ключовим пунктом правосвідомості є усвідомлення людьми цінностей права, прав і свобод людини й оцінка діючого права з погляду його відповідності загальнолюдським цінностям, закріпленим у міжнародних документах про права людини. Це означає, що міжнародна гуманітарна правосвідомість має пріоритет перед національною. Національна (суспільна) правосвідомість впливає на професійну правосвідомість, акумулюючи якої є індивідуальна правосвідомість кожної окремої особи – фахівця.

Діалектика взаємодії правосвідомості та юридичної практики свідчить, що правова свідомість пронизує всі рівні та елементи правової системи, і головне, є не якимось абстрактним, відірваним від конкретних життєвих проблем рівнем пізнання правових явищ, а тим, що дає можливість через

теоретичні та психологічні підходи дослідження сутності права, обґрунтовано, виражено, не примітивно розв'язувати проблеми правового регулювання.

Отже, правова система, перебуваючи у тісних взаємозв'язках із правовим життям, правовим середовищем та правовим простором, має соціальну детермінованість, що впливає насамперед на специфіку правотворчості, формування джерел (форм) права. Зазнаючи впливу широкого спектру факторів соціально-економічного, політичного, релігійного, історичного характеру, правова система водночас здатна через свої елементи та їх зв'язки між собою обумовлювати специфіку правосвідомості як інтелектуально-розумового та психологічного процесу, що дає можливість пізнавати та сприймати право в усіх його вимірах, і через пізнання права, у зворотньому порядку, впливати на розвиток права, удосконалення правотворчої та правозастосовної діяльності в межах певної правової системи.

Література

1. Правові системи сучасності: Навчальний посібник для магістрів права / Відп.ред. Ю.С.Шемшученко. – К.: Вид-во «Юридическая думка», 2012. – 492 с.